

РОЗДІЛ 3

ЗАЛУЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РЕСУРСУ ДО СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ

3.1. Особливості організаційної складової інноваційного механізму

Як відомо, інновації є одним із визначальних факторів довгострокового економічного розвитку, впливають на процес створення стратегічних планів і програм²⁶⁷. Методологічні й теоретичні основи дослідження інновацій як фактора економічного розвитку та інноваційних механізмів вміщуються в роботах багатьох відомих вчених: Т. Артемової, Ю. Бажала, С. Бушуєва, В. Гейця, Д. Досі, Ф. Котлера, В. Семиноженка, Л. Федулової, Е. Хіппеля, М. Якубовського, Ф. Янсена та інших.

Для розробки та впровадження інновацій, а також для забезпечення ефективності інноваційних процесів використовуються різноманітні інноваційні механізми. *Інноваційний механізм* являє собою систему, важелі, що визначають порядок інноваційної діяльності.

Інноваційні механізми існують на всіх рівнях управління економікою. На макрорівні за їх допомогою формується державна інноваційна стратегія, створюється сприятливий інноваційний клімат для національної економіки, реалізуються державні інноваційні програми та проекти. На регіональному рівні виконуються подібні завдання, але з урахуванням особливостей різних регіонів. На мезорівні важливого значення набувають інноваційні механізми використання ресурсів, реалізації стратегій, проектів розвитку компанії. Інноваційні механізми на мікрорівні забезпечують сприятливі умови для розвитку креативного мислення, пошуку, розробки та впровадження нововведень. Організаційну складову інноваційного механізму представлено на рис. 3.1.

²⁶⁷ Милькина И. В. Теоретические основы формирования стратегии инновационного развития территорий / И. В. Милькина // Инновации. – 2007. – № 10. – С. 28-34.

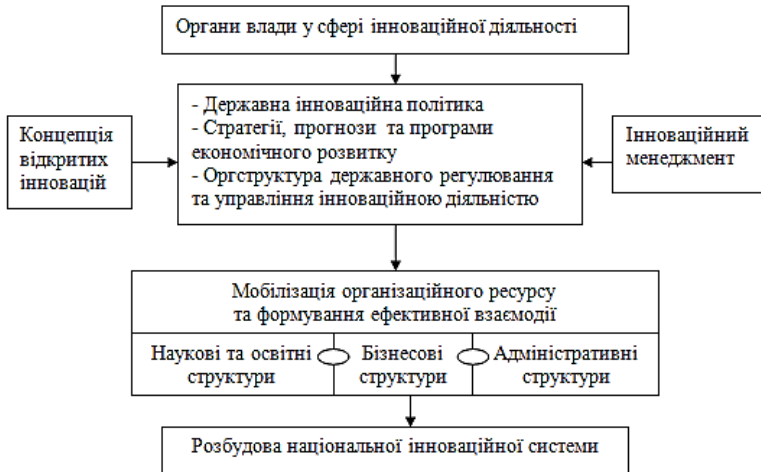

Рис. 3.1. Організаційна складова інноваційного механізму

Джерело: складено автором

В основі організаційної дії інноваційного механізму мають бути положення концепції відкритих інновацій, що у свою чергу вимагає зміни функцій, які виконують структурні підрозділи, відповідальні за НДДКР. Зокрема, вони повинні бути спрямованими на вирішення таких завдань: виявлення, аналіз, відбір та інтеграцію всього масиву різноманітних знань, що існують поза організацією й представляють для неї значну цінність; інтеграція «зовнішніх» і «внутрішніх» знань у більш складні комбінації нових знань, що дозволяють створювати нові системи й моделі; генерація додаткових доходів і прибутку за рахунок продажу результатів власних досліджень іншим фірмам, які будуть використовувати їх у своїх власних системах.

Розглянемо детальніше організаційну складову інноваційного механізму. Механізми організації призначені для формування та реорганізації структур, які займаються інноваційною діяльністю, забезпечення ефективної взаємодії наукових, освітніх, бізнесових та адміністративних структур. Вони включають створення, реструктуризацію та ринкову інтеграцію. Створення передбачає формування нових підприємств, підрозділів, одиниць, які здійснюють інноваційні процеси. Ними можуть бути науково-технічні підрозділи та організації, внутрішні венчури, матричні структури та інші. В окремих випадках ефективними організаційними механізмами можуть бути різні форми реструктуризації: злиття, поглинання, приєднання, поділ чи виокремлення.

Механізмом, що доповнює поглинання, є ринкова інтеграція. Вона передбачає встановлення довгострокових договірних відносин великої компанії та малих інноваційних підприємств. Останні зберігають свою самостійність, але потрапляють у сферу ринкових виробничих зв'язків великої компанії.

У багатьох країнах все ще переважає лінійна модель організації розробки інновацій, що існує у двох різновидах – у першій детермінантою є пропозиція з боку науково-дослідного сектора, у другій – попит на його продукцію (рис. 3.2, рис. 3.3).

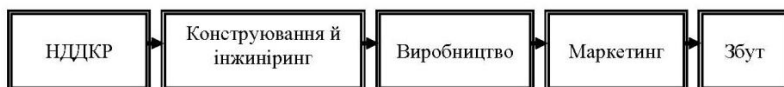

Рис. 3.2. Модель організації НДДКР «Technology push»

Перший різновид переважає, причому настільки, що лінійна модель найчастіше до неї прирівнюється. Такі економісти, як Джованні Досі багато років стверджували, що рушійною силою інновацій усе більшою мірою є наукові прориви. Інші, у тому числі Ерік фон Хіппель, підкреслювали роль користувачів-лідерів (таких, як товаро-виробники), що формують попит на інновації з метою вирішення своїх проблем.

Ретроспектива показує, що в ХХІ ст. зміна парадигми інноваційної діяльності неминуче призводить до появи нових форм її організації. У свій час Радянський Союз у не менш критичних умовах знайшов досить ефективну для того часу й місця форму організації науки й промисловості.

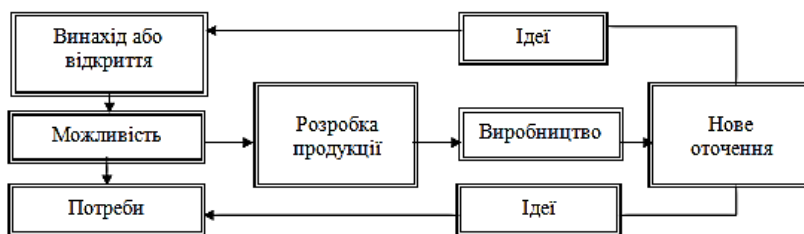

Рис. 3.3. Модель організації НДДКР «Market pull»

Іншим видатним соціальним винаходом уже післявоєнного радянського періоду було створення освітньої системи фізтеху (Московського фізико-технічного інституту), що залишила історичний слід у розвитку не тільки військово-промислового комплексу, для підготовки фахівців

якого вона спочатку створювалася, але в розвитку всієї системи освіти, науки, промисловості й суміжних сфер громадського життя.

Проте ці окремі позитивні приклади ще гостріше ставлять питання про причини неефективності інноваційної політики в цілому, які були названі раніше. Наприклад, у роки Другої світової війни в Сан-Хосе (Каліфорнія) виник малопомітний для американської економіки завод з виробництва напівпровідників. Через десять років у СРСР був організований перший технопарк – новосибірське Академмістечко. Проїшло кілька десятиліть. Академмістечко лише зараз, після декількох десятиліть знову прагне стати вогнищем інноватики, а навколо скромного заводу в Сан-Хосе сформувалася Силіконова долина – символ *hi tech*, фокус світового розвитку. Однак, справа не в окремих прикладах, а в інфраструктурному забезпеченні й організації життєдіяльності. Відповіддю на цей виклик стала перша спроба експериментальної реалізації парадигми, заснованої на принципах суспільної інженерії, – створення в 1998 р. соціально-інженерного парку «Майбутня Росія» – інфраструктури, покликаної реалізувати новий тип організації інноваційної діяльності, спрямованої на ініціювання й підтримку усвідомлених суспільних змін. Основні напрямки діяльності парку: розробка методології нововведень, прикладних методологічних дисциплін для різних сфер людської діяльності (регіональна політика й економіка, наука й техніка, освіта і т.ін.) і здійснення на їхній основі суспільно значимих проектів і програм, розвиток проривних наукомістких технологій. Довгострокова мета діяльності парку – ініціювання зміни пануючої технократичної парадигми інноваційної діяльності на соціально-інженерну й створення зразка сучасної інфраструктури інноваційної діяльності (табл. 3.1).

У ХХІ ст. змінюється сам зміст інновацій: 1) суттєве зростання в світових обсягах НДДКР, що здійснюється в суспільному і приватному секторі, призводить до того, що потік знань і продаж знань стають такими ж значними, як і генерація знань; 2) розробляються й упроваджуються механізми встановлення взаємозв'язків і формування потоків знань, збільшуючи кількість і глобальне розповсюдження учасників ринку інноваційних продуктів та послуг; 3) застосовується принцип «відкритих підходів», що в умовах глобалізації та «віртуалізації» ринків вимагає відкритих інновацій²⁶⁸; 4) споживчий попит на інновації, обумовлений екстенсивним розвитком технологій, стає основним орієнтиром при виборі напрямів реалізації ділових стратегій компаній; 5) реалізація попиту на інновації в умовах відкритості й віртуальності ринків прискорює процес формування технологічної інфраструктури.

²⁶⁸Чесбро Г. Открытые инновации / Пер. с англ. В. Н. Егорова. – М. : Поколение, 2007. – 336 с.

Таблиця 3.1

Особливості соціально-інженерного парку

Характеристики інноваційної інфраструктури	Соціально-інженерний парк	Наукові й технологічні парки
Цілі організації	Організація цілеспрямованих суспільних змін, формування стратегії та середовища для інноваційного розвитку	Сприяння зміцненню зв'язку науки й виробництва, комерціалізація технологій
Результат діяльності	Стан суспільства, у якому формується потреба в інноваціях	Виріб або технологія з ринковими властивостями
Тип мислення організатора інновацій	Методологічний, соціально-інженерний (історичний)	Науковий, проєктний (технократичний)
Тип технологій	Синтез соціальних, гуманітарних і наукомістких технологій	Наукомісткі
Інструменти мислення організатора інновацій	Принципи, поняття й схеми соціальної інженерії, наукові й технічні знання	Схеми науково-технічної та техніко-економічної експертизи, комерціалізації технологій
Структура організації	Мережева й вертикально-мережева. Має складові, адміністрацію, інтелектуальне ядро (об'єднання соціальних інженерів і фахівців суміжних спеціальностей, що роблять незалежну, методологічно організовану експертизу), професійні й суспільні об'єднання, що беруть участь у суспільних перетвореннях, навчальний центр, інфраструктура значеннєвих комунікацій, територія (будівля) з необхідним устаткуванням, інфраструктура обслуговування (включас венчурне фінансування)	Адміністрація, науковий центр, територія (будівля) з необхідним устаткуванням, малі наукові фірми, інфраструктура обслуговування

Джерело.²⁶⁹

Зазначені особливості вимагають постановки та вирішення питань щодо можливостей вибору методів та механізмів управління інноваціями, тобто пошуку шляхів реалізації організаційного ресурсу на всіх рівнях господарюючої системи, серед яких механізми партнерства з метою

²⁶⁹ Смирнов Е. Инновации: на пути к стратегической политике / Е. Смирнов // Экономические стратегии. – 2009. – № 1. – С. 68-72.

максимізації віддачі від НДДКР; офшоринг у НДДКР; конкурентна розвідка у сфері розвиваючих та проривних технологій; венчурний капітал та інші підходи до просування ідей до стадії комерціалізації; знаходження балансу між креативністю і класичністю, а також управлінням, бізнес-контролем і аудитом; стимулювання міждисциплінарних досліджень і формування інноваційної культури; підвищення ефективності управління НДДКР.

Стосовно реалізації стратегії розвитку завжди виникає питання щодо наявності органу, який міг би аналізувати й прогнозувати структуру економіки, цілеспрямовано управляти нею. Як показує досвід прориву ряду країн у світові технологічні лідери (Японія, Корея, Тайвань та ін.), управління таким проривом – справа надзвичайно відповідальна, багатоетапна, жорстко послідовна й одночасно гнучка.

В. М. Полтерович у своїх роботах показав і обґрунтував²⁷⁰, що управління розвитком повинно мати різний ступінь селективності (універсальності) залежно від якості ринкових інститутів (чим вони слабші, тим сильніша потреба в селективній політиці й навпаки). До того ж важливими є не тільки певна послідовність дій, але й правильний вибір моменту переходу на більш ефективні заходи й механізми.

У цьому контексті слід згадати ще одного із науковців у галузі економіки розвитку надскладних систем і мегапроектів М. Д. Дворцина²⁷¹, яким була розроблена спеціальна дисципліна – «Технодинаміка», що описує закономірності еволюції та зміни повномасштабних продуктивних систем, які включають інститути освіти, промисловості, науки. Технодинаміка є теорією інституціональної динаміки, що зосереджує увагу на аналізі зміни технологій, які визначають умови створення нових промислових систем у мінливих інституціональних умовах. Важливе практичне значення зазначеного підходу в тому, що дисципліна показує безперспективність уявлень «інноваційної економіки», яка може аналізувати тільки одну проблему – «втискувати» або не «втискувати» нові технологічні рішення в старі організаційні системи.

У теоретичних моделях економічного зростання питання про джерела й «рушійні сили» зростання є центральним. Ще Й. Шумпетер, намагаючись подолати обмежені можливості рівноважного підходу,

²⁷⁰ Полтерович В. М. Элементы теории реформ / В. М. Полтерович. – М. : Экономика, 2007. – 446 с.

²⁷¹ Дворцин М. Д. Технодинамика: основы теории формирования и развития технологических систем / М. Д. Дворцин, В. Н. Юсим. – М. : Международный фонд истории науки «Дикси», 1993. – 179 с.

описав інноваційні механізми економічного зростання, засновані на внутрішніх джерелах. Оголошуючи припущення про те, що сутність економічної динаміки складають не кількісні зміни параметрів, а зміна типів реакцій на зовнішні впливи, він зміщує акценти аналізу у бік інновацій. Інноваційна поведінка формує нові можливості розвитку виробництва, технологій, організації, менеджменту і т.ін.

Як показує практика, з позицій виробництва абсолютно незрозумілі для особи, що ухвалює фінансові рішення, підстави, чи можна дану нову технологію впроваджувати в існуючий тип виробництва, або на базі даної технології необхідно формувати абсолютно новий тип виробництва. Впровадження нової технології в промислове підприємство старої формації, старого укладу може викликати дуже серйозні дисфункції, які спричинять зниження ефективності, надійності й в остаточному підсумку прибутковості даного виробництва. Як правило, різноманітні розробки наших вчених припускають створення не просто окремих виробництв, але нових галузей промисловості. Інша справа, чи адекватною є форма галузевої організації для промислових виробництв ХХІ-го століття. Погоджуємося з думкою, що спочатку потрібно розвинути організувати, а лише потім його капіталізувати²⁷².

Нова модель економічного зростання як синтетичне поняття включає: рівноважну траєкторію економічного розвитку, стабільність еколого-економічного розвитку країни, фінансову й інституціональну стабілізацію економіки, постійне зростання доходів на душу населення. Однак найбільш важливою, відповідною до сучасного етапу розвитку характеристикою економічного зростання є випереджальний розвиток галузей, що визначають науково-технологічний прогрес.

Важливим в умовах дії організаційного ресурсу нашої країни є усвідомлення ролі соціального саморегулювання через інститути соціального партнерства. Хоча ідея соціального партнерства досить незвичайна в умовах української дійсності, проте вона має шанси на втілення в життя завдяки глибоко вкоріненим у соціальній практиці й свідомості патерналістським стереотипам. Формально державний патерналізм на практиці обертається співробітництвом на рівні господарюючих одиниць між працівниками й адміністрацією підприємств, тобто несе зародок партнерських відносин між працівниками й роботодавцями²⁷³.

²⁷² Громько Ю. В. Что такое кластеры и как их создавать? [Електронний ресурс] / Ю. В. Громько ; Сайт Альманаха «Восток». – 2007. – № 1 (42). – Режим доступу: <http://www.situation.ru/app/j_art_1178.htm>.

²⁷³ Экономика, основанная на знаниях : учеб. пособ. / под общ. ред. А. Л. Гапоненко. – М. : РАГС, 2006. – 352 с.

«Провали» ринку в інноваційній сфері змушують державу покладати на себе ряд організаційних, фінансових та інституціональних функцій щодо регулювання інноваційного циклу, у межах якого більшою або меншою мірою наявні так звані «неринкові» фази²⁷⁴. Ситуативність і оперативне реагування вимагають активного втручання керівників на всіх стадіях інноваційного процесу. Таким чином, зростання управлінського контролю є ще однією рушійною силою інноваційного процесу.

Зазначені вище підходи вказують на те, що результативність інноваційного механізму буде залежати від типу організаційного проектування, спрямованого на забезпечення замикання ланцюга позитивного зворотного зв'язку: досягнення мети повинно забезпечувати поліпшення стану кожної ланки, що сприяє одержанню результату. Ось чому спроби розгорнути в значимих масштабах інноваційну діяльність, що реалізовувалися в Україні в останні 20 років, виявилися безуспішними. Причина полягає в руйнуванні кола відтворення інновацій. У колишньому СРСР це коло замикалося в такий спосіб: фундаментальна наука – прикладна наука – дослідно-конструкторські розробки (ДКР) – випуск продукції – одержання економічного або іншого ефекту – фундаментальна наука. Блокування відбулося з руйнуванням прикладної науки й розвалом роботи більшості організацій, що займаються ДКР. Ніяке вдосконалювання окремих ланок (наприклад, реформування НАНУ і покладання на неї обов'язків «займатися інноваціями») стану справ не змінить, поки коло розімкнute.

Як констатує А. Пригожин: «Ми входимо у новий етап історії людства – небувале досі сполучення чотирьох глобально-розповсюджених факторів: 1) посилення взаємозалежності всіх частин і елементів організації; 2) накопичення організаційної складності на всіх рівнях та у всіх сферах людської діяльності; 3) нарощування невизначеності у функціонуванні та розвитку організацій всіх масштабів; 4) прискорення змін у світі в цілому та у середовищі організації зокрема»²⁷⁵.

Аналіз особливостей технологічних революцій показує, що основний економічний ефект зазвичай одержують не творці нової технології, не галузі, для яких вона створювалася, а інші сектори економіки, що зуміли знайти новий напрямок використання нововведення. Так, дослідження в рамках парадигми складності (одного з напрямків

²⁷⁴ Валентей С. Контринновационная среда российской экономики [Електронний ресурс] / Валентей С. // Вопросы экономики. – 2005. – № 10. – Режим доступу: <http://vopreco.ru/rus/author.files/n10_2005.html#an9>.

²⁷⁵ Пригожин А. И. Дезорганизация: Причины, виды, преодоление / А. И. Пригожин. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 402 с. – (Серия «Синергичная организация»).

синергетики), еволюційної економіки й дослідження нобелівського лауреата Брайена Артура²⁷⁶ щодо інноваційної стратегії Кремнієвої долини показали, що наявність середовища, висококваліфікованого корпусу інженерів і дослідників змінює економічні закономірності. Якщо в традиційній економіці має місце конкуренція й негативні зворотні зв'язки у фірм, що перебувають поблизу один одного й працюють в одному секторі ринку, то сприятливе середовище ідей, технологій, проектів, фахівців може забезпечити «при тяжіння» між такими фірмами. Отже, організаційно-інституційні фактори є необхідною складовою в системі каталізаторів формування високотехнологічного виробництва й, відповідно, інноваційного типу економіки.

Саме в цьому визначається необхідність реформи системи державного управління, її основного – адміністративного компоненту, соціально відповідальної за регулювання суспільних відносин у тій частині, яку самоорганізація в масштабі реального часу відрегулювати не може. Змістовно адміністративна реформа повинна бути спрямована на правове формування таких суспільних відносин, які б актуалізували потенційну енергію й здатності соціальних індивідів і одночасно сприяли їх у конструктивне для людини русло розвитку суспільства. Кінцевим результатом і, отже, очікуваним критерієм успішності реформи повинно бути таке перетворення системи адміністративного права, функцій і структур виконавчої влади й відповідна трансформація суспільних відносин, яке проявлялося б сполученим прогресивним розвитком потенціалу людини й суспільства, його реалізацією із просуванням на більш високий рівень якості життя громадян країни. Це положення стосується й у цілому процесу нинішніх реформ в Україні. Люди позитивно оцінюють реформи не за тим, наскільки збільшився темп зростання ВВП або промислового виробництва, а за динамікою змін на краще їх власного життя в результаті цих змін²⁷⁷.

С. Колесников²⁷⁸ стверджує, що державне регулювання інноваційної діяльності включає: 1) створення концепції НІС, що виражає пріоритети та етапи розвитку інноваційної діяльності; 2) підтримку регіональних програм розвитку інноваційної діяльності на усіх рівнях виконавчої

²⁷⁶ Brian A. W. The Nature of Technology. – М. : Свободная пресса, 2009. – 256 с.

²⁷⁷ Романов В. Л. Управление и самоорганизация в процессе административной реформы [Електронний ресурс] / В. Л. Романов; Сайт С. П. Курдюмова «Синергетика». – Режим доступу: <www.spkurdymov.narod.ru>.

²⁷⁸ Колесников С. Переход к устойчивому развитию экономики требует активизации инновационной деятельности / С. Колесников // Интеллектуальная собственность. – 2007. – № 6. – С. 4-7.

влади (у тому числі спільне фінансування); 3) діалог влади та бізнесу щодо стимулювання інноваційної діяльності, розвитку технологій та їх просування на міжнародному ринку; 4) створення механізму лобювання інтересів вітчизняних виробників високотехнологічної продукції. Однак оцінка розвитку української економіки²⁷⁹ підтверджує відсутність впливу факторів, що забезпечують економічне зростання на якісній основі. Попередній ресурс багато в чому себе вичерпав. На практиці зазначене проявляється в зниженні інноваційної активності підприємств, що не сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в цілому (рис. 3.4), оскільки не спрямоване на досягнення сучасних стандартів якості організації виробництва.

Технологічна та економічна відсталість країни посилюється в результаті відсутності в органів державної влади організаційних механізмів залучення інтелектуального потенціалу країни до системи господарювання. Отже, сьогодні країна позбавлена доступу до базисних технологій домінуючого технологічного укладу й неминуче набуває економічно та політично залежного стану, що закріплюється через дію нееквівалентного зовнішньоторговельного обміну.

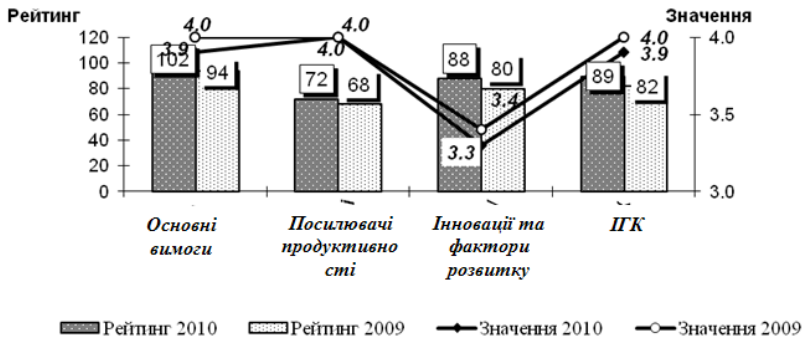

Рис. 3.4. Зміни індексу глобальної конкурентоспроможності

Джерело: Складено за: The Global Competitiveness Report 2010-2011, The Global Competitiveness Report 2009-2010

Пасивну роль у цьому процесі відіграє наука. «Одна із головних проблем науки полягає в тому, що всі хороші вчені в академії відчують свою лояльність їй. А краще б вони їй не співчували. Я не вважаю, що академію потрібно закривати. Проте ефективний розвиток науки неможливий без існування трьох-чотирьох альтернативних

²⁷⁹ Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Федулової. — К. : Основа, 2005. — 552 с.

організацій великого масштабу. Зібрати всю науку в одне місце – так наука не працює. Нам потрібно так організувати процеси вироблення наукових знань, щоб всередині самої науки було більше наукової свободи. Із всіх суджень очевидно, що якщо розподілена мережева система отримує фінанси, у тому числі на те, щоб відбувся взаємообмін вченими, то ця система протягом одного покоління – двадцяти років – дасть набагато більші результати взагалі і на вкладений рубль зокрема, ніж коли візьмемо одну велику організацію і віддамо їй усі кошти»²⁸⁰. І далі: «Проблема сучасної науки в тому, що ми не готуємо майбутніх полководців. Вважаємо, що її можна вирішити, не знищуючи академію. Потрібно якимось чином розподілити людей і створити розумну систему можливості себе реалізувати. Звичайно така система змінить її монопольний стан, а люди там звикли керувати до глибокої старості. Академія чудова в усіх відношеннях, проте вона зараз організаційно не прилаштована для того, щоб встигати за науковим прогресом». Проте така пасивність обумовлена тими обставинами, що перебіг подій, зміна політики, непослідовність та у більшості випадків неконструктивність дій організаційних структур, відповідальних за реалізацію стратегічної мети держави, і до цього часу не дали розкритися вітчизняній науці й забезпечити її соціальну функцію.

Узагальнюючи, потрібно сказати, що проблема організації інноваційного типу економічного зростання повинна вирішуватися, забезпечуючи необхідний вплив з таких чотирьох напрямків: інститути, інновації, інвестиції, інтелектуальний капітал»²⁸¹.

Основна причина того, що одні економічні системи працюють краще за інші, полягає в їхній структурній відмінності, особливостях цієї структури, її властивостях, які виражаються в поведінці економічних агентів. Очевидно, повинні існувати відповідні моделі узгодженості між базовими технологіями, формами соціальної взаємодії та економічною організацією. Автор повністю розділяє таке трактування гіпотез і вважає, що слід постійно працювати над з'ясуванням сутності цих моделей. З часом стає зрозумілим, що подібні моделі мають об'єднувати такий набір структур і процесів: структури стимулів, без яких не можна представити гармонічний розвиток організації, навіть її існування; інформаційні структури, які пов'язують дії економічних агентів, забезпечуючи соціальний контакт, сприйняття або відторгнення;

²⁸⁰ Механик А. Требуется академики / А. Механик // Эксперт. – 2010. – № 11. – 22-28 марта. – С. 57-61.

²⁸¹ Эволюционная экономика. Инновация, инвестиции, институты и интеллектуальный капитал : кол. моногр. / под ред. М. П. Переверзева. – Тула : Издательство ТГПУ, 2008.

владні структури, наділені обмежувальними функціями, тобто структурні обмеження, що накладають на індивідів, впливаючи на моделі поведінки, що й здійснюють контроль; навчальні структури, які розширюють межі можливостей кожного суб'єкта, формують його тезаурус і т.ін.²⁸².

У країнах із трансформаційною моделлю економіки (до яких належить Україна), де все ж таки оголошено на високому державному рівні перехід на інноваційну модель розвитку, існують *два типи інноваційних механізмів* з точки зору особливостей використання організаційного ресурсу. Перший тип являє собою колишній централізований інноваційний механізм, заснований на державному контролі через план над змінами у виробництві і розвитком продуктивних сил. Інновації здійснюються централізовано для особливих проектів і не є системними. Ця обставина оцінюється дослідниками як показник неінновативного способу розвитку радянської економіки^{283, 284}. Інновації здійснювалися при складанні плану технічного переозброєння, погодженого з галузевими міністерствами (відомствами). Звідси фрагментарність суб'єкта ініціювання інновації, розподіленого між підприємствами, міністерствами, науково-дослідними інститутами і партійними органами. Для даної системи характерні такі внутрішні інститути: спеціально прийняті закони й постанови, що надають податкові й інші преференції, спеціальні форми кредитування, нові системи залучення інвестицій – позабюджетні фонди, венчурні й станові фонди, цільові програми, іноземні програми технічної допомоги, інститути по формуванню спеціального державного замовлення та інше.

Другий тип інноваційного механізму, розповсюджений у пострадянській промисловості, полягає у вбудовуванні нових елементів упровадження нововведень у колишню інноваційну практику, що діяла на рівні підприємства. В умовах акціонування підприємств вертикальний зв'язок з галузевими міністерствами і державними структурами ослаб, і підприємства стали самостійно впроваджувати нововведення, складати плани і шукати кошти під їхнє виконання. Зв'язки з галузевими НДІ порушилися. Все більше поширюється практика впровадження інновацій не через розробку технічних проектів, а через закупівлю нових технологій і устаткування. У зв'язку з цим

²⁸² Сухарев О. С. Экономика технологического развития / О. С. Сухарев. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 480 с.

²⁸³ Буравой М. Марксизм после коммунизма / М. Буравой // Рубеж. – 1999. – № 13-14. – С. 65-88.

²⁸⁴ Berliner J.S. The Innovation Decision in Soviet Industry. – Cambridge : The MIT Press, 1976. P.X.

посилюється роль технічних служб, що оцінюють технічні параметри інноваційних проєктів, а також вищого керівництва.

Головним стає пошук своєї ніші, а значить забезпечення гарантованого попиту через замовлення або вигідного споживача. Звідси випливає непопулярність маркетингових досліджень: технологічні інновації випливають в основному з первинних (технічних) запитів, а не маркетингових досліджень попиту, тоді як за кордоном аналіз попиту є основним джерелом нововведень²⁸⁵. Технологічні і збутові служби працюють практично ізольовано одна від одної. Неузгодженість інтересів і дій, яка виникає між ними, розв'язується авторитарно вищим керівництвом.

Результативна модель інноваційного механізму в ринкових умовах характеризується тим, що вже не виконання плану, а максимізація прибутку є важливим стимулом інновації. Інноваційний процес вибудовується через інтерактивну взаємодію його учасників. Фрагментарність суб'єкта інновації виключена вимогою зведення інноваційної ініціативи на рівень підприємства. Централізоване планування неможливе через відмовлення від контролю над зовнішніми умовами господарювання. Отже, інструментальні, а не директивні правила спрямовують процес нововведень. Брак фінансових ресурсів компенсується не договірними відносинами, а активним використанням позикових коштів, що передбачають формалізацію умов кредитування (інвестицій). Управлінський контроль над ходом реалізації інновації стає неодмінною умовою її ефективності.

²⁸⁵ Mayers S., Marquis D. Successful Industrial Innovations. – Washington, 1969. – С. 35-39.